

מסורת הש"ס

(א) וְלַעֲלֹו: (וַיִּשָּׂא: ב) [שם], (ג) לַעֲלֹו הַיָּמִינִים: (ד) [מסכתות מו. מוספתא פ"ג ה"ג ע"א], (ה) [לעיל ה. ושי"ג], (ו) מנחות קג. [גזיר ט. פסחים גג:], (ז) [שמות כח:], (ח) [ויקרא כו:], (ט) [ויצ"ע מוספות וזכר זכר: ד"ה: אלה ממדיו:] ע"י ז"ק,

מוסף רש"י

האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו. כמו שאף שזה, יודעת הוא שאין לומר לשון ערך לכלי ואין ערך קצוב וגמר ואמר לשם דמים, ולזין אדם מוציא דבריו לבטלה (פנחרי"ו טו.). חצי ערבר. לפי שזו, דערך קצוב בפרסה לפי השנים (כתובות מו.). גזירה חצי ערבר. דמשמע חצי אשך שלם שקצוב לו לפי שנים, אשר ערך חציו. עלי, והואמר ערך חצי שלי לא אף ערך ראשי או לגי עלי, נותן ערך שלם, דהוא ליה מערך אבר שהשגמה מליה בן, ויני ערברין כתיב בערבר נפשות, שהמעריך אבר שהשגמה מליה בן נותן קצבה שגמה בן מורה (ש"ס). קסבר אין אדם מוציא דבריו לבטלה. ואדם יודע ולזין ערך לכלי, דנפשות כתיב, וגמר ואמר לשם דמים (קט"ר ה.).

רבינו גרשום

אמרוהו מאליו. שלא אמר דמי עלי: שאין דמים לבתים. שאין אדם יכול לרד מחצר שמת כמה הוה שוה כשהוא חי: כי איבא גבאי (ורא' שוה יד וזו), כשהוא חי והוא כי אמיר וליהבו יורשין דמי: אמרוהו מאליו. נחת לאומדנא. ודוקוקי בן כמה היה שוה: דמי עלי. ומת לא נחת מחציה. אמדנא גמורה. הלא כלבן לא יתנו היורשין: ואיני גידונם בהשג' יד. אלא נותן כל מה שיש לו ותחור נותן כשהיה לו: שאני הבא דמלוה בתרובה בתורה. דמיין שאמר ערכי עלי כבר כתוב בתורה כמה שערך ליתן: (בשעמד בדיון. חיבתוהו ליתן וכל העמר לבנות כגבוי דמי: מחסרב אומדנא. בשעמד בדיון ולא אמדוהו ומת ולא אמר כלבן: לראין השגמה תלויה בו: ונתן דמי: של יד כלומר דאין אדם חצי דמי כלי אפ"ה יקצי וכ"ש כולו: אפי' כולו נמי. אפי' אמר ערך כלי זה עלי ליפטור: סברי לה כר"מ. ומש"ה לא פליג ככולו: א) ר"ש פוטור האומר הרי עלי מנחה מן השעורין כפ"צ דמנחות (דף קא.). מאי ניסו **שעמד בדיון**. כלומר מצי דקמני יתנו היורשין היכי מיתוקמא צע"כ כשעמד בדיון קודם מומו כדאוקמא לרישא ואמאי הדר קמני לה: מהו

ערך ראשי וערך כבידי איבא נמי ערך ידי וערך רגלי אבל דמי לא קאמר קמ"ל: ערך ראשי וערך כבידי נותן ערך כולו: מ"מ נפשות קאמר רחמנא: זה הכלל דבר שהגשמה תלויה בו כו': לאתויי מן הארכובה ולמעלה: חצי ערכי עלי נותן ז' כו': ת"ר חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו ר' יוסי בר' יהודה אומר לוקה ונותן ערך שלם לוקה אמאי א"ר פפא לוקה בערך שלם מ"מ גזירה חצי ערכי אטו ערך חציו וערך חציו הוי דבר שהגשמה תלויה בו: חצי דמי עלי נותן ט' כו' דמי חציי עלי נותן דמי כולו: מ"מ יגדר בערךך נפשות כתיב: זה הכלל דבר שהגשמה תלויה בו טו: לאתויי מן הארכובה ולמעלה ת"ר המעריך חצי ערך כלי ר"מ אומר נותן דמיו וחכ"א לא אמר כלום ז' רבא חלש עול לגביה אביי ורבנן ויתבי וקאמרי בשלמא ר"מ קסבר ט' אין אדם מוציא דבריו לבטלה לא שנא כולו ול"ש חציו אלא רבנן מאי קסברי אי ט' אדם מוציא דבריו לבטלה אפי' כולו נמי ואי אין אדם מוציא דבריו לבטלה אפי' חציו נמי אמר להו יצ' ג' (רבא ואביי) רבנן דהכא כר"מ סברי לה וסברי לה כר"ש סברי לה כר' מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה וסברי לה כר"ש' דאמר שלא התנדב כדרך המתנדבים כוליה אורחיה לאיתנדובי פלגיה לאו אורחיה לאיתנדובי: האומר ערכו של פלוני עלי ומת הנודר כו': מאי ניהו שעמד בדיון היינו חך סיפא איצטריך ליה דמיו של פלוני יז' עליו ומת הנודר יתנו היורשים

(א) נראה דסבר כאן שאין ערך ידי וערך רגלי עלי לא אמר כלום. ולזין השגמה מליה בן: ונותן דמים. של יד כלומר מצי:

האומר משקלי עלי

נחד וימנא אמדינן ליה. פי שנים טו' בדמים יתן: אמדוהו מאליו. כלל שום לורך אלא לשום דברים בעלמא ועשרה היו שם מהו: פשוט מהא. ממני' חדא מהני צעיות: שאין דמים למסים. ומעיקרא לא ידעינן כמה שזה:

הא אמדי וקאי. דהא אין לך אדם שאינו שזה ד' וזו: לא נחיס לאומדנא.

שלא נאמר מעולם אלא השתא הוא לאמדינן טו' ואזן אומדנא בעינן:

מתנני' ערכי עלי. דבר קצוב הוא

הלכך יתנו היורשין: שאין דמים למסים.

והא דמניא צב"ק (דף כו.) ונתן פדיון נפשו י' דמי ניזק הסם הוא טעמא משום דמשעתא דלזיק רמי עליה לשלומי כשעת ההיזק וההיא שעתא דלזיקה חי הוא אצל דמי עלי שאינו ז' נודר אלא מה שיסומוהו צ"ד והרי לא בלא לידך כן שהרי מת יתן (א) (א) לא יתנו היורשין: נותן ערך כולו. יט' בערךך נפשות כתיב (א) (ב) : ערך חליי עלי. הוי כערך ראשי וערך כבידי דהוי דבר שהגשמה תלויה בו: דמי חליי עלי **נותן דמי כולו**. דהא תניא בפרק השג יד (לעיל יח.) הקשמה דמים לערכין לידון ככדורו: גב' על צהמה. אס אמר דמי צהמתי עלי אצל ערך אינו אלא צהאס: ואיני גידונין צהשג יד. שאס אמר דמי עלי ואין דו משגת יתן הכל לכשיוכל: ש"מ מלוה על פה כו'. ופולוגתא היא צהמה דוכתי: ש"מ מלוה כהמוכז כו'. ופולוגתא היא צמס' בצורות צפ' יש צבור לנחלה (דף מט.): **כשעמד בדיון**. ומצינוהו קודם מומו דה"ל כ' כמלוה צשער: אמאי לא יתנו טא' יורשין. הרי אמדוהו צ"ד: **מחסרב אומדנא**. שחצינוהו לשלם ולא הספיקו לאומדו עד שמת: לא **אמר כלום לרגנן**. דלמרי צפ"ק (לעיל ה.) אדם מוציא דבריו לבטלה: כז' נותן דמיו. ואוקימנא צפ"ק [שם] דלצינא דר"מ אמרה: אצל דמי לא קאמר. והלכך לא לימצי כז' דמי קמ"ל: נדר בערבר.

הושקו נדרים לערכין: י"ש כולו ול"ש חליו. ואשמועינן צהליו כו"ש ככולו דלע"ג דלאו אורחא לאינדובי שאני הכא דמלוה ז' כתובה בתורה היא ש"מ מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמאי הב"ע כשעמד בדיון דכוותה גבי דמי עלי שעמד בדיון אמאי לא יתנו ט' יורשין דמי עלי מחוסר אומדנא ערכי עלי לא מחוסר ולא כלום: ערך ידי ט' ורגלי עלי וכו': א"ר גידל אמר רב ונותן דמיה והא לא אמר כלום קתני לאמר כלום ארבנן ונותן דמיה לר"מ הא אמרה חדא וימנא ז'א"ר ר' גידל א"ר האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו מהו דתימא התם הוא דאדם יודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים אבל הכא מיטעא קמעי דסבר כי היכי דאיכא ערך ראשי וערך כבידי איבא נמי ערך ידי וערך רגלי אבל דמי לא קאמר קמ"ל: ערך ראשי וערך כבידי נותן ערך כולו: מ"מ נפשות קאמר רחמנא: זה הכלל דבר שהגשמה תלויה בו כו': לאתויי מן הארכובה ולמעלה: חצי ערכי עלי נותן ז' כו': ת"ר חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו ר' יוסי בר' יהודה אומר לוקה ונותן ערך שלם לוקה אמאי א"ר פפא לוקה בערך שלם מ"מ גזירה חצי ערכי אטו ערך חציו וערך חציו הוי דבר שהגשמה תלויה בו: חצי דמי עלי נותן ט' כו' דמי חציי עלי נותן דמי כולו: מ"מ יגדר בערךך נפשות כתיב: זה הכלל דבר שהגשמה תלויה בו טו: לאתויי מן הארכובה ולמעלה ת"ר המעריך חצי ערך כלי ר"מ אומר נותן דמיו וחכ"א לא אמר כלום ז' רבא חלש עול לגביה אביי ורבנן ויתבי וקאמרי בשלמא ר"מ קסבר ט' אין אדם מוציא דבריו לבטלה לא שנא כולו ול"ש חציו אלא רבנן מאי קסברי אי ט' אדם מוציא דבריו לבטלה אפי' כולו נמי ואי אין אדם מוציא דבריו לבטלה אפי' חציו נמי אמר להו יצ' ג' (רבא ואביי) רבנן דהכא כר"מ סברי לה וסברי לה כר"ש סברי לה כר' מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה וסברי לה כר"ש' דאמר שלא התנדב כדרך המתנדבים כוליה אורחיה לאיתנדובי פלגיה לאו אורחיה לאיתנדובי: האומר ערכו של פלוני עלי ומת הנודר כו': מאי ניהו שעמד בדיון היינו חך סיפא איצטריך ליה דמיו של פלוני יז' עליו ומת הנודר יתנו היורשים

פרק חמישי ערכין ב.

אמדוהו מאליו מהו מי אמר' כו'. הא צעיף לא אחיא צואס תמנא לומר כמו ההיא דלעיל ולצדה היה יכול לשאלה אלא שצוזה לערצה עם שאר הצעיות: דב"י ע"י ומת זא יתנו יורשים צפי שאין דמים וכו'. והא דמניא צב"ק (דף כו. ושם) ונתן פדיון נפשו דמי ניזק פי' ששמיין אותו לאחר

מימה כמה היה שזה ממייס גזרת הכסוב היא אצל כז'הכא אינו נודר אלא דמים שיסומוהו צב"ד והוא לא בלא לידו שומא שהרי הוא מת לא יתנו יורשין את דמיו: ת"ר חומר בנדרים מבערבין כו'. מימה אמאי לא פריך אמתני' דקמני זה חומר צנדרים מצערבין זה חומר ותו לא והא איכא הני דברייתא דכה"ג פריך צב"מ פרק הוהב (דף טו:) גבי הא דאמר זה חומר צהקדש מצהדיטו ופריך זה חומר ותו לא האיכא טוצא לפוך הכא הכי וי"ל דהסם ליכא מידוט למנאס חומרלא צהקדש מצהדיטו דמדיון הוא דיש לנו להחמיר טפי צהקדש מצהדיטו ומש"ה קא קתמיה עליה הס"ס זה חומר ותו לא והא איכא טוצא אצל הכא דאיכא רצותא דמחמיר טפי צנדרים מצערבין מש"ה לא שייך למיפוך עליה זה חומר ותו לא דתנא ושייר ט' : וא"י גידונין בהשג יד [ה] בערבין. וקשה שהרי הקשנו לעיל (ד' יח.) דמים לערכין טו' מרגלים לקלים ואין היקש למחצה ואיכא למימר דאיכא חד מיעוטא דכתיב יעריכנו הכהן גבי ערכין דמשמע ליה י' ולא לאחר וגבי ערכין גידון צהשג יד קאשר יעריכנו הכהן ולא גבי נדרים: **לאתויי** מן הארכובה ופיעעה. ווא"ת אמאי נקט מן הארכובה ולמעלה טפי מכל שאר י"ח טריפות וי"ל דאיכא רצותא צהאי טפי לאפוקי דר"ש דאמר (וחזין דף צמ:) יכולה היא לכוות ולחיות:

ת"ר המעריך חצי ערך כלי כ"י צרוב איבר נותן דמיו. ה"ג צרוב הספדים ולא נראה דא"כ מאי קאמר צסמוך פלגיה לאו אורחיה לאינדובי ואמאי אין דרך להמנדב חצי שזייה של כלי לכך נראה לר"י דה"ג המעריך ערך חצי כלי והשתא ניחא דאמר פלגיה לאו אורחיה לאינדובי דחצי כלי אין שזה כלום ומשום הכי קאמר פלגיה לאו אורחיה לאינדובי :

אמר

לא אמר כלום ארבנן ונותן דמיה לר"מ הא אמרה חדא וימנא ז'א"ר ר' גידל א"ר האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו מהו דתימא התם הוא דאדם יודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשם דמים אבל הכא מיטעא קמעי דסבר כי היכי דאיכא

ערך ראשי וערך כבידי איבא נמי ערך ידי וערך רגלי אבל דמי לא קאמר קמ"ל: ערך ראשי וערך כבידי נותן ערך כולו: מ"מ נפשות קאמר רחמנא: זה הכלל דבר שהגשמה תלויה בו כו': לאתויי מן הארכובה ולמעלה: חצי ערכי עלי נותן ז' כו': ת"ר חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו ר' יוסי בר' יהודה אומר לוקה ונותן ערך שלם לוקה אמאי א"ר פפא לוקה בערך שלם מ"מ גזירה חצי ערכי אטו ערך חציו וערך חציו הוי דבר שהגשמה תלויה בו: חצי דמי עלי נותן ט' כו' דמי חציי עלי נותן דמי כולו: מ"מ יגדר בערךך נפשות כתיב: זה הכלל דבר שהגשמה תלויה בו טו: לאתויי מן הארכובה ולמעלה ת"ר המעריך חצי ערך כלי ר"מ אומר נותן דמיו וחכ"א לא אמר כלום ז' רבא חלש עול לגביה אביי ורבנן ויתבי וקאמרי בשלמא ר"מ קסבר ט' אין אדם מוציא דבריו לבטלה לא שנא כולו ול"ש חציו אלא רבנן מאי קסברי אי ט' אדם מוציא דבריו לבטלה אפי' כולו נמי ואי אין אדם מוציא דבריו לבטלה אפי' חציו נמי אמר להו יצ' ג' (רבא ואביי) רבנן דהכא כר"מ סברי לה וסברי לה כר"ש סברי לה כר' מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה וסברי לה כר"ש' דאמר שלא התנדב כדרך המתנדבים כוליה אורחיה לאיתנדובי פלגיה לאו אורחיה לאיתנדובי: האומר ערכו של פלוני עלי ומת הנודר כו': מאי ניהו שעמד בדיון היינו חך סיפא איצטריך ליה דמיו של פלוני יז' עליו ומת הנודר יתנו היורשים

שרך להתנדב כולו שאם התנדב חציו שחייב לשלם אלא סבר כר"ש ועדיפא מרבי שמעון. הרא"ש ז"ל: תוס' ד"ח ת"ר המעריך. גליון. ה"ג ת"ר המעריך חצי כלי כלומר ערך חצי כלי עלי (וא המעריך חצי כלי) הילכך לא אמר כלום לרבנן כדפרש"י טעמא דפלגא לאו אורח לאיתנדובי דהא תנן במתני' ערך חציי עלי נותן ערך כולו אלאמא לא אשכחן בערבין דברלשון זה מתחייב פלגא, וכן בכלי נמי כשאמר ערך חצי כלי עלי פלגא לאו אורח לאיתנדובי וכולו נמי לא מקריש דלא שייך בכלי גידון בכבדור הלכך דמי חציו נמי לא יחייב, ול"ג המעריך חצי ערך כלי זה עלי דבכה"ג בערבין מתחייב פלגא כדתנן ערכי ערכי עלי נותן חצי ערכו וא"כ בכלי נמי אורחא לאיתנדובי פלגא ויתן דמי חצי הכלי. הרא"ש ז"ל:

עין משפט ונר מצוה

יא א מיי פ"א מהל' ערכין הלכה כא:
יב ב מיי' שם הלכה כז:
יג ג מיי' שם פ"ב הלכה א:
יד ד מיי' שם הלכה ב:
טו ה מיי' שם הלכה ד:
טז ו מיי' שם פ"א הלכה כג:
יז ח מיי' פ"ד מהלכות מעשה הקדשנות הלכה א ב:
יח ט מיי' שם הלכה ט ופ"ה מהלכות מחוסרי כפרה הלכה יא [ופ"ג מהל' ערכין ה' ט ועיין בלחם משנה]:

תורה אור השלם

1. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יקלל נדר בעקרבו נפשת לק"י ויקרא בו ב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שאין דמים וכו' שהרי מת ע"כ לא: (ב) ד"ח טמן וכו' כתיב ובשואמר ערך חצי פלגיו והד"ס: (ג) ו"ח סברי וכו' צטול הס"ד דאמר מ"ה כר"ש דפוטור:

שינויי נוסחאות

[א] ס"פ א'ה הכלל דבר שהגשמה תלויה בו נותן כולו [ווי"צ: כן תמנא ככל ספרי והכמ"ס ז"ל לא גרסם לא צ"ה המשנה] (ש"ס), [ב] עלי מות העורר (ש"ס), [ג] יתנו היורשין דמי עלי ומת לא יתנו היורשין שאין דמים כו' יתנו היורשין ש"מ (ש"ס), [ד] דמלוה התרובה צתורה (ש"ס), [ה] יתנו היורשין מן המה שערך ליתן וכלי כלי עלי (ש"ס) [ז] נותן חצי ערכו ערך חציי עלי נותן ערך כולו. מ"ט נפשות אמר רחמנא פ"ר (ש"ס), [ח] נותן חצי דמיו דמי (ש"ס), [ט] נותן חצי דמיו דמי (ש"ס), [י] רבה חלש (ש"ס), [יא] קסברי אדם (ש"ס), [יב] לזר רבה [ווי"צ: אביי רבנן] רבנן (ש"ס), [יג] צ"ל אביי ורבא, [יד] צ"ל עלי, [טו] שנים בדמיו יתן (ש"ס), [טז] דלמדנין הכי ואזן (ש"ס), [יז] נדרס"פ אחיבי (ש"ס), [יח] מן חלכך לא (ש"ס), [יט] מעריך ס"א דבמעריך (ש"ס), [כ] דה"ל אומדנא שחיבויהו לשלם (כמלה) צשער (ש"ס), [כא] יתנו היורשין (ש"ס), [כב] [נוסף דיעור:] ונותן דמיו לר"מ. דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ויודע שאין ערך ליד ורגל וגמר ואמר לשם דמים [הס"ד] (ש"ס), [כג] דמי. נ"א מדיד (ש"ס), [כד] סתם לא נדר אלא דמים שיסומוהו אותו צב"ד דהרי לא טא לניי שומא שהרי הית מה הלכך לא יתנו (ש"ס), [כס] כהשג יד מה שאין כן בערכין. חימה ונקיש דמים לערכין לחשיגי די שהרי הקשנו (ש"ס), [כז] לערכין לענין מרגלים (ש"ס),

שיטה מקובצת

חצי ערכי עלי נותן חצי ערך. גליון. לאפוקי מדבריי יוסי בר יהודה דאמר לוקה בערך שלם חצי דמי עלי נותן חצי דמיו כרבנן. נראה דרבי יוסי בר יהודה פליג נמי בהאי דלוקה בדמים שלמים וכן נמצא בתוספתא (פ"ג ה"ג). הרא"ש ז"ל: פאי קסברי אי קסברי אדם מוציא בו אפילו כולו. הוה מצי לשנויי דאין חכי נמי דרבנן סברי אפילו כולו נמי ואז דנקט חציו לרבנותא דר"מ נקטיה. הרא"ש ז"ל: וסברי א"כ כר"ש. גליון. ואע"ג דלא כולי האי לאא דר"ש פטר רישא אלא במתנדב דבר שאין דרך להתנדב כלל כגון מנחה מן השעורים ומן העדשים או גזיר מן הגזירות, אבל היה אמרה מודה ר"ש בדבר

שרך להתנדב כולו שאם התנדב חציו שחייב לשלם אלא סבר כר"ש ועדיפא מרבי שמעון. הרא"ש ז"ל: תוס' ד"ח ת"ר המעריך. גליון. ה"ג ת"ר המעריך חצי כלי כלומר ערך חצי כלי עלי (וא המעריך חצי כלי) הילכך לא אמר כלום לרבנן כדפרש"י טעמא דפלגא לאו אורח ארעא לאיתנדובי דהא תנן במתני' ערך חציי עלי נותן ערך כולו אלאמא לא אשכחן בערבין דברלשון זה מתחייב פלגא, וכן בכלי נמי כשאמר ערך חצי כלי עלי פלגא לאו אורח לאיתנדובי וכולו נמי לא מקריש דלא שייך בכלי גידון בכבדור הלכך דמי חציו נמי לא יחייב, ול"ג המעריך חצי ערך כלי זה עלי דבכה"ג בערבין מתחייב פלגא כדתנן ערכי ערכי עלי נותן חצי ערכו וא"כ בכלי נמי אורחא לאיתנדובי פלגא ויתן דמי חצי הכלי. הרא"ש ז"ל: